

V kapitole čtvrté jsou modlitba a nemoc hlavními tématy. Terezie se snaží zachytit dobu svého vstupu do kláštera Vtělení a první léta řeholního života. Vstoupila do kláštera ve 20 letech, ve 22 složila své první sliby a v 23 letech vážně onemocněla, téměř rok žila mimo svůj klášter.

S modlitbou souvisí už zmínka v 4,2 o zkušenosti Boží péče a duchovní útěchy (velké „něhy“), kterou Terezie píše, že zakusila krátce po své obláčce: „Dal mi pochopit, jak přeje těm, kdo se namáhají mu sloužit.“ – Duchovní život tedy není jen neustálý boj, patří k němu i radost z věcí, a to i z takových, kde ji člověk dřív nezakoušel. Terezie dodává, že má „zkušenost... že pomáhá, když se rozhodnu to udělat“, tj. když investuje svoje chtění do toho, co rozpoznává jako dobré (dobré vnuknutí) a čelí tak vlastnímu strachu ze situací, které se mohou jevit jako „nezvládnutelné“ a vůbec nepřijemné.

Přestože Terezie už znala a používala různé způsoby modlitby, poznamenává v 4,7: „nevěděla jsem, jak postupovat při modlitbě“. Jako cestu, jak se naučit té modlitbě, k níž se cítila povolána, píše, že využívala zkušenosti samoty, duchovní četby a přitom hledala doprovázení. Je dobré si všimnout, že jedním z opakovaných tereziánských témat tohoto spisu je i motiv velkých Božích darů, které Bůh udílí tam, kde vidí jakoukoliv upřímnou snahu o duchovní cestu. V témže odstavci Terezie poznamenává, že mezi tyto dary, které jí Bůh udělil (třebas na samém počátku duchovního života), byla modlitba klidu a modlitba sjednocení. Píše, že šlo o krátkou zkušenost s velkým dozvukem, uvědomuje si, že tehdy neměla schopnost ji adekvátně reflektovat („nechápala jsem, co to je“).

O odstavci dál (4,8) se setkáváme s prvním pokusem říci, jak konkrétně probíhala její meditace: co nejvíce se snažila si „zpřítomnit Ježíše Krista“ ve vlastním nitru, k tomu využívala hojně různých knih, včetně Písma. Konstatuje, že pro člověka jejího typu je ovšem velmi těžké si vypomoci při modlitbě rozumem a fantazií, takže meditaci často doprovází pocit, že se ocitla beze vší opory, v osamění, s vyprahlostí a uprostřed zápasu vlastních myšlenek.

Podle Terezie tomuto typu lidí, mezi které ona sama patří, pomáhá, když mají jasně uspořádaný duchovní život (právě proto, že jsou ohroženější, neboť jim schází obvyklá obrana zbožných myšlenek) a když si mohou pomoci dobrou četbou (zdá se, že přes veškeré ohrožení, neriskují tolik pouhou intelektualizací čteného – dč), ba četbu považuje v určitých situacích za vyloženě zdravou (ve smyslu nemoci zabraňující).¹

Už v dalším odstavci (4,10) však Terezie zmiňuje svůj dojem, že ani tyto pomůcky, samota a četba nestačí ke spolehlivému duchovnímu pokroku..

Kapitola pátá zachycuje krom úvodní poznámky, která se vrací k noviciátů jako celkem uspokojujivém a horlivém období Tereziina duchovního života - včetně skoro komického nedorozumění, které si Terezie zapamatovala: její „pláč nad vlastními hříchy“ ostatní sestry zaměnily za projev nespokojenosti s životem v klášteře. Ukazuje se tak určité úskalí typické pro první léta komunitního života, jehož dynamika vyžaduje, aby i záležitosti vlastního vnitřního světa byly sdíleny a konfrontovány s druhými. Má se to ovšem dít ve zdravé míře, bez nutnosti vyhledávat mínění druhých lidí k tomu, aby potvrdili náš pozitivní sebeobraz („jsem dobrá“, „jsem dostatečně zbožná“, „chovám se správně“).

Zdá se, že Bůh Tereziinu horlivost, ve které prosila o nemoc a trápení, aby se naučila ho lépe milovat, vyslyšel a opravdu jí dal tři vleklé roky nemoci. V popisu příhody s knězem v Becedas, kam se uchýlila na léčení, Terezie zmiňuje význam duchovního doprovázení, respektive potřebu vzdělaných zpovědníků („skutečný vzdělanec mě nikdy neuvedl do klamu“) a pokud nelze, spoléhání na úplně prosté duše, spíše než na polovzdělance, kteří mohou lidem, jako je Terezie, tj. vydaným tomu, co jim radí druhá osoba, způsobit zbytečné úzkosti, nebo je případně udržovat v mylném přesvědčení.

Kapitola šestá představuje duchovní zkušenost, která doprovázela Tereziin dvouletý pobyt v klášterní nemocnici, od doby, kdy se Terezie probudila z kómatu, přes pokusy dostat se péčí lékařů i vlastním úsilím z celkového tělesného ochrnutí. Z duchovního hlediska k této zkušenosti Terezie poznamenává, že jestliže jí šlo snést, bylo to možné jen díky Pánu, ba víc, v 6,3 čteme, že jí tehdy udělil „při modlitbě milost chápat, co znamená ho milovat“. Tehdy také paradoxně načerpala sílu k ctnosti (nemluvit o druhých, jak nechci, aby mluvili o mně), chut' zabývat se Bohem (6,4) a lítost, která pramenila

¹ Jak hrozný tedy musel být pro Terezii pozdější zákaz vlastní duchovní knihy v rodném jazyce!

z lásky a vědomí, že se Pán stará („ne ze strachu, nýbrž pro vzpomínku na dary, která mi Pán udělil v modlitbě“).

V této kapitole nacházíme také obsáhlou pasáž věnovanou svatojosefské úctě. Připomeňme, že její důvěra k tomuto patronovi byla tak velká, že právě jemu svěřila do ochrany svůj první reformovaný Karmel (domníváme se, že se k Josefovi dostala mj. díky četbě *Flos sanctorum*, Bernardinu Laredovi a josefským motivům v karmelitánské liturgii). Svátý Josef je tu nabízen jako učitel modlitby – už tedy ne Jób se svým utrpením a trpělivostí (jako v předchozí kapitole), ale Josefovo mlčení se stává pro Terezii velkou inspirací a vzorem.

Šestou kapitolu uzavírá přechod k bezprostřednímu dialogu s Pánem, jehož obsahem je opět jakýsi povzdech ve smyslu, že to, že jsme vyvedeni z velkého trápení, ještě automaticky neznamená, že z toho pro nás plyne pokrok v lásce a službě.

Sedmá kapitola zachycuje zatím nejdelší úsek Tereziina života, její duchovní zápas a krizi, které prožívala zhruba v době mezi svými 26 a 35 lety. Poté, co se jí vrátilo zdraví, se vrátila do obvyklého komunitního života, plného návštěv a jisté vnitřní rozpolcenosti. Terezie kvůli skrupulím (nepovyšovat se nad druhé a spokojit se s tím, co dělají oni, a dělat to dobře) opouští vnitřní modlitbu.

Jestliže navenek – z pohledu komunity a návštěvníků kláštera - se zdálo vše pořádku (Terezie vyhledávala samotu, četba, rozmlouvala s druhými o duchovních záležitostech, nechala malovat zbožné obrazy, vedla ctnostný život...), Terezie prožívala hlubokou duchovní krizi z dojmu, že vede dvojí život. Komunita jí v této chvíli nebyla pravou pomocí, zdá se, že spíše podpořila její stud za vnitřní modlitbu (srov. 7,3-4). Prožitek rozpolcenosti mezi řadou „světských“ podnětů a soustředěním se na to, co pro ni mělo být hlavní, ji tedy provázal řadu let a ono „hlavní“ si vposledku Terezie musela objevit sama.

Tuto dlouhou etapu její duchovní cesty provázely samozřejmě i pobídky k jiné cestě, ať už v podobě určitých vidění, anebo varování ze strany druhého člověka. V prvním případě vidění navodila v Terezii spíš další obavy a pochyby, které po léta ochromovaly její schopnost duchovně se pohybovat dál a zabraňovaly jí vidět Původce milosti a veškeré péče, které se jí dostávalo.

V touze pomáhat s modlitbou druhým („obvyklé pokušení těch, kteří začínají...“), začala uvádět do modlitby vlastní otce a další osoby, a přitom sama cestu vnitřní modlitby opustila. Vděk za svůj návrat k meditaci připisuje dominikánu Vicente Barrónovi, který ji v doprovázení tímto směrem povzbuzoval s tím, že jí taková modlitba, když nic jiného, „nemůže uškodit“. Zajímavé je si povšimnout, že s návratem k vnitřní modlitbě se Terezii dostává drásající zkušenosti pohledu na vlastní duchovní rozpolcenost a chyby.

Není od věci si povšimnout také závěru této kapitoly: veškeré psaní a mluvení o Bohu má smysl, neboť si potřebujeme vytvořit určité zázemí a sdílet Boží lásku, neboť „láska roste sdílením“ (7,22).

Kapitola osmá představuje klíčové téma knihy, Terezie vypráví, jak ve svých 38-39 letech konečně našla cestu, po které jít - neboť vnitřní modlitba proměňuje života. Sám nadpis kapitoly je plný superlativů ohledně důležitosti vnitřní modlitby pro život člověka, podobně nadšené a apelující pasáže se v této kapitole střídají s návratem k tématu nespokojenosti z dvojího života a kolísavé snahy o změnu situace.

„Nuže, toto všechno vyprávím, aby bylo vidět Boží milosrdenství a mou nevděčnost; dále, aby se pochopilo, jak velké dobro udílí Bůh duši, která se disponuje vůlí k tomu, aby konala modlitbu, třebaže (ještě) není tak disponována, jak je zapotřebí, a když v ní trvá – navzdory hříchům a pokušením a tisícero pádům, jak jí podsouvá démon – považuji za jisté, že ji nakonec Pán dovede do přístavu spásy, jako přivedl i mne. Kéž se líbí Jeho Výsosti, abych se znovu neztratila.“

Dobro, kterého se dostává tomu, kdo se cvičí v modlitbě, myslím ve vnitřní modlitbě, popsalo mnoho svatých a dobrých osob. Bůh buď za to oslaven! Mohu mluvit jen z vlastní zkušenost, ze které vím, že navzdory nectnostem, ve kterých nadále zůstává ten, kdo s vnitřní modlitbou začal, radím, ať ji neopouští, vždyť je to prostředek, kudy se dá vrátit k nápravě, a bez něj by to bylo mnohem těžší. A ať vás nesvádí démon tak jako mne, totiž zanechat modlitby kvůli pokoře; ať věří, že Jeho slova nemohou zklamat, neboť pokaždé, když je nám našich pádů opravdu líto a rozhodneme se Boha neurážet, obnovuje se původní přátelství a udílení milostí, které nám předtím Bůh dával, a někdy mnohem více...“

V 8,5 máme před sebou jednu z nejcitovanějších pasáží ze spisů sv. Terezie, text, který bývá považován za jakousi definici modlitby.

„A kdo s vnitřní modlitbou dosud nezačal, toho pro lásku Páně prosím, aby se nepřipravoval o takové dobro. Není třeba se tu něčeho obávat, nýbrž toužit; neboť i kdyby nějaký člověk nebyl pokročilý ve vnitřní modlitbě a nesnažil se být natolik dokonalý, aby si zasloužil okoušení a obdarování, která takovým osobám dává Bůh, snadno pozná cestu k nebi; a vytrvá-li v modlitbě, důvěřuji v Boží milosrdenství, ~~že~~ pozná, jak dobrým přítelem je Bůh, protože vnitřní modlitba není, podle mého názoru, nic jiného než přátelské setkávání, časté přebývání o samotě s tím, o němž víme, že nás miluje...“

Existuje řada překladů a interpretací této pasáže, osobně je příkláním k uvedené variantě, ve které považuji za klíčové výrazy jednak ono *tratar de amistad*, „přátelské setkávání“ a pak definici druhého pólu, tedy že jde o vztah „con quién sabemos nos ama“ – s tím, jehož lásku opravdu známe. Vztah tedy vychází ze základní zkušenosti či vědomí, že jsme milováni. Entuziasmus předchozích odstavců ovšem opět doplňuje realistické připomenutí vnitřního stavu, který Terezii doprovázel léta, a který lze podle mě charakterizovat strach (tedy strach vůbec se pustit do modlitby), nuda a sklíčenost.

Terezie ovšem není pouhá pasivní trpitelka: „přinutila jsem se...“, přesto se odhodlala vrátit se k vnitřní modlitbě, naučit se medítovat i v neútěše. („... a tehdy jsou kupodivu zakusila víc klidu a útěchy“). Už proto, že branou k Božím milostem, které Terezie poznala, zůstává modlitba, podle ní bylo by zbytečné chtít k nim přijít jinudy a vůbec o ně usilovat bez vnitřní modlitby.

Poslední poznámka k závěru osmé kapitoly: Terezie zmiňuje že, hrozné utrpení tu působí už to, že onen jinak sám o sobě realistický pohled na vlastní limity, někdy nedoprovází ona zdravá protiváha důvěry v druhý pól našeho vztahu. Motiv rostoucí, ba veliké důvěry v Boha je rozvinut v kapitole deváté.

-sd-